

Verslag van de boerderij in 1913.

Het komende jaar ving aan, met mooie dagen. Het was zacht, kalm weer, hoewel iets nattige mist. Den 10 Jan. werd het koud met veel wind uit het oosten. Den 22_{sten} tot den 25 Jan. vroom het van 2 tot 18° Fahrenheit. Behalve op de sloten en grachten, was het geen schaatsenijs. Er viel den 18 Jan. bij stormachtige buien een weinig sneeuw, hetgeen bij het invallen van den dooi direct weer verdween. Vanaf 25 tot 28 Jan. was het nattig, zacht. Den 29_{sten} begon het opnieuw te vriezen met veel wind. Ofschoon het eveneens niet meer dan 4° C. [onder nul] vroom, was het erg koud. Slechts 2 dagen hield dit aan en was het den 31_{sten} Jan. stormachtig met regen en sneeuw. In Febr. was het zacht weer. In 't begin eenigszins vochtig, terwijl het den 12_{den} zacht begon te vriezen met overdag prachtig mooi weer. Het land is droog en mooi van boven, zoodat men veel zag mestrijden, hetgeen uitstekend gaat, evenals kunstmeststrooien. Tot den 22 Maart hield men dit weer en, kon men reeds 1_{sten} Maart beginnen te zaaien. De hierop volgende dagen waren minder mooi met stormachtige winden, en enkele regenbuien, ofschoon in hoofdzaak drogend. Van zaaien kon niet veel komen, te meer omdat het nog vroeg is en de werkzaamheden binnenshuis nog niet zijn afgelopen, hetgeen zeer achterlijk is, doordat men veel te laat daarmee is begonnen met de dorsch van den vorigen herfst. Den 11_{den} en 12_{den} Maart konden we wederom 2 dagen zaaien, bij onnatuurlijk mooi weer. Den 14_{den} echter sloeg het weer om met veel regen, en stormachtige wind, welke vele dagen aanhield. Hevige storm van den 17_{den} Maart 's avonds van 6 tot 9 uur, waardoor vele averij aan huizen. Den 19_{den} Maart vrij erge sneeuwstorm. Het land werd erg nat. Eerst den 25_{sten} begon het weer te drogen, en konden we den 26_{sten} weer beginnen te zaaien, alhoewel de grond nog niet te droog was. Thans echter werd het dag aan dag beter en kon het zaaien achtereenvolgens plaats hebben. Tegen April was het koren er in. De eerste dagen van April waren zeer droog met sterke coole winden. Dan werd het stiller en vroom het 's nachts vrij erg, terwijl er den 11_{den} onweer viel. Klaverzaad was reeds gezaaid, het winterkoren geschoffeld en gëëgd. De winternachten slaan er uitstekend voor evenals de klavers. De weideklavers kunnen reeds door schapen beweid worden, althans die waarin graszaden waren gezaaid. Bij de toename der werkzaamheden doet zich het gebrek aan arbeiders meer gevoelen. Hier en daar komen...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Geografische context (Het Groningse Hogeland vóór de Eerste Wereldoorlog):** Dit is een zeer waardevolle nieuwe vondst in uw collectie. De auteur H. Allersma voert ons hiermee terug naar het jaar 1913, vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Het agrarische leven op het Hogeland (Warffum/Usquert) volgde destijds nog de volledig traditionele seizoenspatronen, ruim voordat de tractor (die we in zijn verslagen van 1922 tegenkwamen) zijn intrede deed.
- **Winterwerkzaamheden en het "Achterlijke" Binnenwerk:** Allersma gebruikt de term "*achterlijk*" in de oorspronkelijke betekenis van 'achtergelopen' of 'vertraagd'. De boerderij liep vertraging op met de voorjaarshandschoen omdat de winterse "*dorsch van den vorigen herfst*" (het handmatig of met vroege machines dorsen van het geoogste graan in de schuren) veel te laat was opgestart.
- **Averij door Maartse Stormen:** De zware storm op de avond van 17 maart 1913 veroorzaakte "*vele averij aan huizen*". Het woord 'averij' (schade) is van origine een scheepvaartterm, maar werd op het Groningse platteland algemeen gebruikt voor stormschade aan de monumentale schuren en daken van de boerderijen.

- **Vroege Weidegang voor Schapen:** Het voorjaar van 1913 was vroeg warm en droog genoeg om de jonge weideklavers begin april al door schapen te laten "*beweiden*". Schapen werden vaak als eerste op de jonge percelen gelaten om de grond met hun pootjes aan te trappen en de stoel van het gewas te verstevigen.
- **Opkomend Gebrek aan Arbeiders:** Zeer interessant is Allersma's observatie aan het einde van de pagina: "*bij de toename der werkzaamheden doet zich het gebrek aan arbeiders meer gevoelen*". Dit wijst op de vroege structurele veranderingen op de arbeidsmarkt aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, waarbij landarbeiders langzaam wegtrokken naar de steden en industrieën, wat later (in de jaren '20) zou escaleren in de grote stakingen.

werkstakingen, voor.

Met de vrij erge nachtvorsten van 10 en 11 April met erge koude dagen, heeft de groei van het pas opgekomen zaad eenigszins geleden. Den 8_{en} April twee perceelen lijnzaad gezaaid onder gunstige omstandigheden. De bovengrond werd echter te droog om eene geregelde ontkieming te doen plaats hebben. Den 16_{de} April blauwmaanzaad gezaaid. Den volgenden dag viel voldoende regen, voor het ontkiemen der fijne zaden. Daarop droogde het weer steeds door en werd het de laatste dagen van April erg warm. Alles groeide uitstekend. Vooral de weideklavers en roode maaiklavers waren zeer weelderig, zoodat veel vee en paarden reeds in de weide liepen. Het zomerkoren kwam weelderig van de streek en kon in deze dagen reeds geschoffeld worden. Vlas staat uitstekend. Karwij bloeit reeds bijna volledig ofschoon nog veel te weinig gewas. Eene omstandigheid welke zich niet gunstig laat aanzien. Den 29_{de} en 30 April onweerde het doch gaf nagenoeg geen regen. Den 1_{sten} Mei was het aanmerkelijk koeler. De eerste dagen van Mei waren guur, doch droog, later warmer en viel er de 11_{de} Mei tamelijk veel regen. Er was veel gras. Ook het koren ontwikkelde zich vrij goed. Met wieden is er tot dusver niet veel drukte. Den 9 en 10_{de} Mei zijn de stallen geschoond. Het droogde vervolgens vrij sterk zoodat het water in de sloten reeds verminderde. Den 21_{ste} werd het bij onweersbuien iets nattig, hetgeen eenige dagen aanhield. Wel bracht het juist niet zooveel water aan, doch voor sommige gewassen als vlas en bieten was het groot belang, ofschoon niet voldoende. Te meer omdat het direct weer begon te drogen. Eerst den 29_{sten} Mei braken er geweldige onweersbuien los, welke hier en daar schade door hagelslag en zelfs brand veroorzaakte. Ook de volgende dagen, vooral Juni bracht veel regen, zoodat alles thans ruim water genoeg had. Het was buitengewoon weelderig weer. De volgende dagen veel onweer met veel regen, en soms hagel (10 Juni). Gedurende eenigen tijd bleef dit weer aanhouden, tot den 12_{den} Juni. Thans begon het weer te drogen bij frissche noorde- en oostenwind. Tot den 21_{sten} prachtig weer, vrij warm (54° F.). Den 23_{sten} vrij veel regen doch de volgende dag weer prachtig weer. Een paar dagen goed weer, de laatste dagen van Juni waren nattig en lastig met veel wind. Ook begin Juli was steeds buiig, zoodat het hooien onaangenaam ging. Eerst later werd dit beter en hadden we van den 10_{den} tot den 14_{den} Juli prachtig weer. Den 15_{den} echter weer veel regen. Den 14_{den} echter was het hooi binnen, evenals de karwij, welke den 23.25 Juni machinaal was gezicht en in hokken gezet. Den 15_{den} Juli begonnen te gerstzichten, eveneens machinaal en ook met de zicht. Een paar dagen tamelijk goed weer, den 18_{de} den ganschen dag nattig weer, zeer koel.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Vroege Landbouwmechanisatie:** Dit is een cruciaal fragment voor de agrarische geschiedenis van het Groningse Hogeland. Allersma schrijft hier in de zomer van 1913 dat de karwij en de gerst "*machinaal was gezicht*". Hoewel de handmatige *zicht* (een korte zeis) nog steeds werd gebruikt ("*en ook met de zicht*"), laat dit zien dat de vroege mechanische maaimachines

(getrokken door paarden) vóór de Eerste Wereldoorlog al een vaste intrede deden op de grote herenboerderijen.

- **"Stallen geschoond"**: Allersma noteert dat op 9 en 10 mei de stallen werden leeggemaakt en schoongemaakt. Dit gebeurde traditioneel in de lente, zodra alle koeien en paarden definitief de wei in waren gegaan. De opgehoopte wintermest werd daarna over de akkers verspreid.
- **Hagelslag en Onweersbranden**: De overgang van de warme meimaand naar de zomer ging gepaard met heftig noodweer. De blikseminslagen tijdens de "*geweldige onweersbuien*" van 29 mei veroorzaakten zelfs branden in de regio. Dit was een groot risico voor de monumentale, met riet gedekte Groningse schuren.
- **Temperatuurmeting**: Allersma noemt een temperatuur van "*54° F*" (ongeveer 12 graden Celsius) tijdens een frisse noordoostenwind in juni. Dit toont aan dat hij, net als in zijn latere verslagen uit de jaren '20, consequent de schaal van Fahrenheit gebruikte om het weer te documenteren.

Voorals en erwten hebben thans zeer te lijden. De volgende dagen steeds nattig doch gelukkig zonder. Voorals den 23sten Juli viel er geweldig veel regen, die meeste gewassen sloegen thans tegen den grond. Het weer bleef steeds afwisselend, daarbij koud en windig. Ofschoon er nu juist niet zoveel regen viel, was het zoo nu en dan toch nattig. Het koren rijpt langzaam. De werkzaamheden kunnen geregeld doorgaan. Veel drukte is er niet. Met den zelfbinder hebben we de karwij, 4 b.d. [bunder] gerst en 4 b.d. tarwe gezicht. Daar het koren door den regen en wind nogal legerig was, moest bijna alles uit een bepaalde richting met de machine gesneden worden, hetgeen heel goed ging. Den 1sten Aug. begonnen te gerstzichten, welke zeer onregelmatig rijp werden. De tarwe konden we den 12 en 13^{den} Aug. machinaal zichten, terwijl we den 11de Aug. reeds met haverzichten waren begonnen. Den 25sten een perceel haver machinaal gezicht. Het weer bleef thans prachtig, met noordelijke koelen wind, later zuidwestelijk en warm. Alles kon achter elkaar ingehaald worden, zoodat we de haver den 30sten Aug. op een paar voer na binnen hadden. Den 3^{den} Sept. viel er geweldig veel regen, zoodat in één nacht de droge slooten bijna gevuld werden. Een paar dagen bleef het nattig en daarop was het weer hetzelfde drogende weer, zoodat het inhalen weer door kon gaan. De zomertarwe, maanzaad en kanarie was alles machinaal gezicht. Tot den 14^{den} Sept. hield dit mooie weer aan. Veel koren was thans prachtig binnen. 's Avonds van den 14^{den} Sept. vrij erge onweer met stortregens, terwijl er 's avonds van den 15^{den} weer veel water viel. Hierop volgde weer een droge periode. Alle dagen frissche en heldere zon, met meer of minder sterke oostenwind. Den 20sten was alles binnen, terwijl de zaadbieten waren gezicht. Er kon heel wat geploegd worden, zoodat het land dezen zomer flink bedreven werd. Den 25sten Sept. zijn we begonnen te zaaien. De grond is gezond doch de aanslag was door de droogte zeer onregelmatig. Dit weertje hielden we tot den 3^{den} October. Den 2^{den} waren de zaadbieten van 't land af gereden. Reeds den 20^{Sept} br. is hier en daar met het rooien der suikerbieten begonnen. Met de gunstige dagen ging dit werk flink van stapel. Op den 3^{den} Oct. was het nattig, koel weer, trouwens niet veel water aanbrengend. Dit weer bleef gedurende eenigen tijd aanhouden, zoodat het eenigszins hinderlijk was in 't zaaien, hetgeen het echter steeds door kon gaan. Den 9^{den} Oct. was het zaaien gedaan. Thans begon het weer sterk te drogen, hetgeen langen tijd aanhield. Dit had tengevolge, dat het gezaaide koren slecht groeide en de aanslag hier en daar bedenkelijk was. Overigens schoten de werkzaamheden prachtig op. Het ploegen is vroeg afgelopen, terwijl het bietenrooien uitstekend ging...

- **De Zelfbinder op het Hogeland (1913):** Dit is een fantastische agrarisch-historische vermelding. Allersma schrijft dat hij de karwij, gerst en tarwe oogst met de "*zelfbinder*". De zelfbinder was een revolutionaire paardengetrokken machine die het graan niet alleen wegsneed, maar er direct ook volautomatisch touw omheen knoopte tot een compacte schoof. Dit bespaarde de boer een enorme hoeveelheid handarbeid (het binden) en toont aan dat Allersma's boerderij in 1913 technologisch vooropliep.
- **Legerig koren:** Allersma meldt dat het koren door zware regen en wind "*legerig*" was geworden (tegenwoordig noemen we dit 'legeren' of 'omgewaaid graan'). Omdat het koren plat tegen de grond lag, kon de zelfbinder het graan maar vanuit één specifieke rijrichting fatsoenlijk afsnijden, wat de oogst extra uitdagend maakte.
- **Kanarie als akkerbouwproduct:** Naast zomertarwe en maanzaad noemt de auteur de oogst van "*kanarie*". Hiermee wordt kanariezaad (witte plattezaad) bedoeld. Dit was destijds een niche- maar zeer winstgevend handelsgewas op de rijke Groningse kleigronden, hoofdzakelijk bestemd voor de export als vogelvoer.
- **Land bedreven:** Allersma schrijft dat het land na de oogst flink kon worden geploegd en "*bedreven*". In het oude Groningse landbouwjargon betekent het bedrijven van de grond: het intensief bewerken, lostrekken en herhaaldelijk eggen van de stoppels om onkruid (zoals kweek) te verstikken en de structuur te verbeteren vóór de nieuwe inzaai.
- **Onregelmatige "Aanslag":** Met de "*aanslag*" bedoelt de auteur het ontkiemen en opkomen van het pas ingezaaide winterkoren. Doordat oktober 1913 na de inzaai plotseling zeer droog werd, sloeg het zaad heel onregelmatig aan, wat de boer "*bedenklijk*" (zorgwekkend) vond voor de opbrengst van het komende jaar.

Weiderij was er nog steeds voldoende, zoodat veel vee tot November in de weide kon blijven. Wij hebben de kalveren en het melkvee 20 Oct. opgestal[d]. Ook de paarden hebben tot dusver voldoende klaverweide. Het droge weer hield aan, tot begin Nov. Wel bleef het prachtig herfstweer, doch het was iets nattig en zwoel. Regen viel er echter zeer weinig. Het was zeer stil en warm, zelfs groeizaam. Het winterkoren schiet thans flink op, ofschoon hier en daar wat roestvlekken. De runders werden den 4_de_ Nov. op stal gezet. Eerst den 11_de_ Nov. sloeg het weer om en viel er gedurende eenige dagen veel regen bij stormachtige buien. Later herstelde zich dit weer en bleef het deze maand zoelig, min of meer droog herfstweer. Veel buitenwerk kon nog steeds worden afgedaan. Zelfs zag men nog menig paard, nog voor het koren in de weide lopen. Gras was er dan ook steeds genoeg bij de weiders. Het winterkoren werd zeer weelderig, sommige perceelen haast te groot. Ofschoon het land tot December droog bleef, had men op sommige stukken, vroeg geploegde landerijen, vrij veel opslag van wintergrassen, andere onkruiden [onmuren/onkruiden]. De 1_ste_ helft van Dec. was zwoel, iets nattig, soms buig en stormachtig. Den 18_de_ was het iets vorstig en mooi winterweer. Den 15_de_ zijn we begonnen te ripelen [repelen]. Bleef het de eerste dagen hetzelfde weer, later werd het zeer stormachtig met hagelbuien en regen. Achter de wadden vergingen eenige groote schepen. Het boezemwater in den Noordpolder stond verbazend hoog, zoodat de laagst gelegen landerijen met het water gelijk stonden. Door eene slechte omstandigheid van de buitengeul was uitstroomen onmogelijk. Deze hoge waterstand duurde eenige weken, en dus veel te lang. Den 29_de_ Dec. viel er sneeuw, hetgeen echter spoedig weer verdween, ofschoon het de laatste dagen van deze maand iets vroom. Den laatsten dag van het oude en de eerste van het nieuwe jaar was het prachtig mooi winterweer.

Plantenziekten kwamen weinig of niet voor. De roode klavers hadden hier en daar meer of minder van de vorst geleden. Vooral met van zuidelijker landen betrokken zaad was dit het geval, terwijl hier verbouwd zaad, hetgeen wij hadden uitgezaaid, niets had geleden, zelfs uitstekend waren. Vlasbrand, tarwestengelaaltje, bladluis, erwtenkever en de St. Jansziekte in erwten kwamen weinig of heelemaal niet voor.

De arbeidstoestanden waren dezen zomer, ofschoon de opzet van hun kant slecht was, toch door natuurlijke omstandigheden, en tevens door inkrimping van sommige culturen als vlas en bieten, beter als 't vorige jaar. De op touw gezette algemeene plaatselijke werkstakingen (Warffum, Uithuizen en Delfzijl / Middelstum) hadden weinig succes. Alleen werd de persoonlijke verhouding er niet door verbeterd. Bijna...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Rampen achter de Wadden:** Allersma noteert dat tijdens een zware decemberstorm in 1913 *"achter de wadden eenige groote schepen"* vergingen. Dit verwijst naar de beruchte, gevaarlijke vaarroutes op de Waddenzee en de Noordzee boven de Groningse kust, waar zeilschepen en vroege stoomschepen bij stormwinden gemakkelijk op de zandbanken liepen.
- **Afwateringsproblemen in de Noordpolder:** De auteur beschrijft een technisch probleem bij de polderontwatering. Omdat de *"buitengeul"* (de afwateringsgeul in de kwelder die naar de open Waddenzee liep) verzand of geblokkeerd was, kon het overvloedige polderwater bij eb niet weglopen (*"uitstroomen onmogelijk"*). Hierdoor kwamen de lagere akkers wekenlang blank te staan.
- **Buitenlands Zaad versus Inheems Zaad:** Een zeer interessante landbouwkundige observatie. De wintervorst vernietigde de klaverpercelen die waren ingezaaid met geïmporteerd zaad uit *"zidelijker landen"* (zoals Frankrijk of Italië), omdat dit gewas niet winterhard was. Het lokaal gewonnen, Groningse klaverzaad overleefde de winter probleemloos.
- **Mislukte Stakingen van 1913:** Dit is een cruciale politieke notitie. Ruim vóór de grote, succesvolle stakingen in de jaren '20 (die we in de latere verslagen lazen), probeerden de Groningse landarbeiders in de zomer van 1913 al grootschalige, regionale stakingen op te zetten in de landbouw en havens (*"Warffum, Uithuizen en Delfzijl"*). Allersma meldt dat deze poging mislukte (*"hadden weinig succes"*), mede doordat boeren de teelt van arbeidsintensieve gewassen zoals vlas en bieten direct inkrompen. Wel leidde het net als later tot een blijvende verharding van de *"persoonlijke verhouding"* tussen herenboer en arbeider.

..in ieder dorp zijn de loonen in overleg van beide partijen vastgesteld. De werkzaamheden waren regelmatig, zoodat er niet veel tijdelijke vraag was. Daarbij komt dat in den oogsttijd veel verschillende zichtmachines in werking zijn. Tevens is de buitenlandsche vraag naar arbeiders gering. Bijna overal heeft echter in overleg eene verhooging plaats gehad, waardoor eene betere positie vooral voor de vaste arbeiders werd verkregen. De daghuren waren, van Mei tot half Juli f 1.50, tot Nov. f 1.75, tot Dec. f 1.25, tot 12 Maart f 1.00, tot Mei f 1.30. Met inbegrip van aangenomen werk kunnen goede werklieden thans ruim f 600.- verdienen. Van deze soort hadden wij twee lieden, geheel in daggeld aangenomen, dit vooral met 't oog op de zichtmachine. Dienstbode loonen zijn ongeveer dezelfde gebleven. Aanbod van dienstboden was er voldoende. Losse werkzaamheden

worden als volgt betaald: vastrekken, f.o.b. [?] gebonden per 100 schoof; zichten f 2.- tot f 2.50 per b.d. [bunder]; hokken f.o.b. per 100, off_ f 1.- per 100 machineschoven; binden f 1.25; ombinden 20 ct. per uur; bieten, volle bewerking f 25.- per b.d.. Stoomdorschen iets hoger nl. gerst 26 ct., zw. koren 34 ct.; haver 25 ct. met eene verlaging van resp. 3, 5 en 4 ct. per mud t_? . Handdorschen 's zomers f 3.25, 's winters f 3.50. Machinaal zichten met eigen machines, maaien 4 tot 6 gld_ den per b.d.. Repelen uitbesteed voor f.o.b._ Alles is machinaal gedorschen en geprest, nl. 1356 zk [zak] koren met 22 uren zand; vlegelen en tijdig dorschen. Pl.m. 90.000 kg fabrieks-; 14.734 kg s_.w._ stroo; gerst [?] karwijstroo; en vlassoort gerapet. Buitengewone werkzaamheden hadden er niet plaats.

Aangaande de prijzen der produkten valt te zeggen dat die over 't geheel lager waren dan het voorgaande jaar. Voorjaars waren alleen hoge prijzen te bedingen voor goed zaaizaad. In 't begin was de nieuwe oogst wat hooger, later echter de heele dorschperiode door evenredig lager. Haver f 4.20 tot f 4.60; kanarie f 2.90 tot f 3.25; tarwe witte f 6.00 tot f 6.40; roode f 5.75 tot f 5.90; gerst f 4.20 tot f 4.50; lijnzaad f 7.15; maanzaad f 10 tot f 11.-; rogge f 4.50; karwij f 12 tot f 14.-; kanarie f 10 tot f 11.-; boonen pl.m. f 6.-. Vlas was grootendeels mislukt en door slechten handel onverkoopbaar. Veel werd verkocht als bandvlas voor 2½ ct. per kg. Goed vlas is tot dusver niet verkocht en waren de prijzen later onvast. Strooprijzen waren in voorloop f 16.- 18.- en 19.- f_.o.b._ met eene verhooging van f 3.- met Januari, f 50 met 12 Maart en Mei. Later was de prijs f 21.- per gld_. Handel was er van weinig. Hooi werd verkocht al naar de tijd Febr. tot f 32.-. Handel forrage was er zeer weinig. Buitenkantstroo bracht f 15.- op, knopka f 2.50. Bietenzaad vroege gecontracteerd voor 20 ct.. Bielen [Bieten] voor f 12.00. Het gehalte van suiker was pl.m. 16%. Voederbieten worden weinig verkocht, pl.m. f 7.-.

De prijzen van vee waren 't geheele jaar door duur. Vette koeien tot 42 à 45 ct. Kalkkoeien f 300.- f 400.-. Melkkoeien in de... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Harmonieus Overleg Vóór de Grote Crisis:** De opmerking dat de lonen "*in overleg van beide partijen*" zijn vastgesteld, laat zien dat de verhoudingen in 1913 nog relatief stabiel waren vergeleken met de bittere stakingen en "krasse machtsproeven" uit 1922. Desondanks dwong de stijgende welvaart de herenboeren wel tot een loonsverhoging om hun vaste krachten te behouden.
- **Lonen Vóór de Inflatie:** De genoteerde daggelden (variërend van 1,00 gulden in de winter tot 1,75 gulden in de oogstmaanden) tonen het loonniveau van vóór de Eerste Wereldoorlog. Een goede vaste arbeider verdiende destijds zo'n 600 gulden per jaar. In de jaren '20 (zie de eerdere verslagen) lag dat jaarloon door de naoorlogse inflatie al ruim boven de 1100 gulden.
- **Handdorschen versus Stoomdorsen:** De tabel laat prachtig de overgangsfase van de mechanisatie zien. Er wordt nog een tarief genoemd voor het traditionele, zware *handdorschen* met de dorschvlegel in de schuur gedurende de winter (f 3.50), maar tegelijkertijd rijdt de loonwerker al rond met de *stoomdorschmachine*, waarbij de boer per mud geoogst graan (gerst, haver) een aantal centen aan machinekosten afdroeg.
- **De Suikerbietenteelt:** H. Allersma noteert dat de suikerbieten werden verkocht voor 12,00 gulden per ton, met een suikergehalte van ongeveer 16%. Dit was voor die tijd een uitstekend

suikerpercentage op de Groningse klei en laat zien dat de bietenteelt aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog een zeer solide pijler van het bedrijf was geworden.

- **Het Mislukte Vlasjaar:** Waar de granen en bieten het redelijk deden, was het vlas in 1913 "*grootendeels mislukt*". Door de slechte kwaliteit en een gebrek aan internationale vraag was het nagenoeg onverkoopbaar op de reguliere vlasmarkt. Veel oogst werd noodgedwongen gedegradeerd tot goedkoop "*bandvlas*" (vlasstro dat enkel werd gebruikt om andere bossen graan of materialen mee samen te binden) voor slechts 2,5 cent per kilo.

...35 tot 40 ct., alles per ½ kg slachtgewicht. Hokkelingen in 't voorjaar f 200.- tot f 300.-; goede vaarzen en ossen tot f 400.-. Vette kalveren 35 ct. tot f 41.-. Vette varkens van 24 tot 29 ct.. Vette schapen zeer hoog, van f 25 tot f 30.-; vette lammeren, f 20.- tot f 27.50. Paarden eveneens zeer duur. Beste werk- en handelspaarden brachten van f 500 tot f 800.- op. Alle genoteerde cijfers zijn 1ste kwaliteit. Mindere soorten brachten op naar hoedanigheid. Het gevogelte als oude hoenders f.o.b. [?] 50 à 65 ct.; jonge hanen f 0.50 tot f 1.00; jonge hennen tot f 1.52; eenden f 1.00 tot f 1.20. Eieren pl.m. van f 3.60 tot f 4.80 in den legtijd. Boter f 1.20 tot f 1.50 per kg. Wol bracht in haai [?] f 0.90 op per kg.

Veeziekten kwamen in 't geheel **niet** voor.

Vertimmeringen hadden er **niet** plaats, % den bouw van verplaatsbaar en open zomerhuisje gezet. De scheiding tusschen den dijk en den weg met vlecht_._._ buizen en draad afgerasterd. De weegwes sloot met diep grond gedampt. Voor den zindelweg is voor onderhoud eene nieuwe laag zindels gebracht van 7 el. [?] (mits de breedte).

De prijzen der **landerijen** waren ongeveer **gelijk** aan 't voriger jaar. De kooprijzen niet hoger. Huurprijzen ongeveer gelijk er hangen, natuurlijk van de omstandigheden, of, welke kwaliteit wordt aangeboden.

Verkocht werden onder meer eene boerderij van de erven Louwes te Houwerzijl tezamen groot 29.19.24 h.a., huur f 134.- voor f 5.310.- [?] Koper L. Rijzema te Telrum. De boerderij van de erven G. J. de Cock, genaamd „Nieuw Werkemahaerd" te Vierhuizen, Ulrum 1, waarvan pl.m. 28 h.a. in den Westpolder, tezamen groot 69.65.40 h.a., huur f 510.- aan C. van Hoorn voor f 112.800.-. De boerderij van A. Venema te Finsterwolde [?] groot 26.... h.a., huur f ... voor f .._. aan Brons van Oldekerk tot verkooping zijn alle winterkoop 1913-14. Over 't geheel werd hier in 't noorden, heel weinig verkocht.

Verhuurd werden o.a. de boerderij van U. Wierda te Rasquert voor f 133.-; van I. Frieling te Finallings [?] voor f 110.-; van Elzeshuis te Stitswerd voor f 95.-; H. Elzeshuis te Warfummer Zuiderhorn voor f 115.-; voor onderhandsche niet bekende prijzen de boerderij van S. Bouwman te Usquert (polder) van Gebr. Reinders Willemsen te Warffum; van I. Frieling te Den Andel (polder) aan S. Frieling; van C. Doornbos de Rasquert (weina en Dingen); van H. Gunning te De Waarden aan D. ten Bos; van H. Sikkema te Grijpskerk van Zylsma; later publiek van Frankema te Uithuizen groot 57 h.a. voor f 7.355.-.

Noordpolder 18 Februari 1914

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Jaarverslag 1913:** Met deze pagina sluit H. Allersma zijn verslaglegging over het jaar 1913 af. Hij ondertekent het document in de **Noordpolder op 18 februari 1914**. Dit is slechts enkele maanden voordat in de zomer van 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbreekt, die de agrarische markt en de guldenswaarde radicaal zou veranderen.
 - **Gronings Erfgoed en Boerderijnamen:** Er passeren weer historisch zeer herkenbare en prominente namen de revue:
 - „*Nieuw Werkemahaerd*” onder Vierhuizen/Ulrum, met een groot aandeel aan vruchtbare grond in de in 1875 ingepolderde **Westpolder**.
 - De verkoop van de boerderij van de erven van de bekende familie **Louwes** te Houwerzijl. De familie Louwes leverde generaties lang vooraanstaande herenboeren en landbouwbestuurders in Groningen.
 - Landverhuringen in de specifieke buurtschappen **Warfummer Zuiderhorn** en **De Waarden** (Grijpskerk/Kloosterburen).
 - **Onderhoud van de "Zindelweg":** Allersma beschrijft het onderhoud van een *zindelweg* op het boerenerf. Zindels (of sintels) zijn de harde, asachtige restproducten uit kolenovens of smederijen. Ze werden destijds veelvuldig gebruikt om de onverharde, modderige Groningse kleipaden enigszins stabiel en begaanbaar te maken voor zware paardenkarren.
 - **Duur Vee aan de vooravond van de Oorlog:** In tegenstelling tot de akkerbouwproducten (die in 1913 wat lager in prijs waren), noteert de auteur dat het vee en de paarden " *t'geheele jaar door duur*" bleven. Een eerste klas werkpaard bracht tot wel 800 gulden op. Dat was destijds meer dan het volledige jaarsalaris van een vaste landarbeider.
-